

TÁRSADALOMKUTATÓ KÖZPONT
1014 Budapest, Országház u. 30., 1250 Budapest, Pf.: 5.
Tel.: 224-67-91, fax: 224-67-92
E-mail: bal8686@helka.iif.hu
www.mtatk.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A Társadalomkutató Központ 2007-re a következő főbb célokat tűzte ki:

- A stratégiai kutatási programok koordinálása, az eredmények publikálása, tudományos konferenciák rendezése, e programok között kiemelt a *Balkán-kutatás* folytatása (ennek keretei között az Európai Unió kiterjesztésének vizsgálata), továbbá a *Vízgazdálkodás a Kárpát-medencében* c. program indítása.
- Adatbázis-építés (akadémiatörténeti adatbázis, magyar örökség).
- A Magyar Tudománytár c. könyvsorozat munkálatainak folytatása.
- A vári akadémiai épülettömb üzemeltetése és felújítási munkálatainak végzése.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Balkán-program

A kutatási feladatban több akadémiai és egyéb intézet (MTA Jogtudományi Intézete, MTA RKK, MTA Néprajzi Kutatóintézete, MTA Történettudományi Intézete, Európa Intézet, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízgazdálkodási Kutatócsoportja) vesz részt, finanszírozásához az MTA–MEH együttműködésből nyertek 2007-ben is támogatást.

A program alap gondolata az, hogy a Duna-menti régió, mint a térséget meghatározó természeti egység, fejlesztési programja nem tagolódhat szét államnemzeti érdekek szerint. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy a gazdasági fejlesztés, a tőkebefektetések racionalitása erősebbnek bizonyulhat-e, mint a partikuláris társadalmi és politikai érdekek. Az eredményeket elsődlegesen a szakminisztériumok (kivált a külpolitikával foglalkozó) munkatársai, illetve a Balkán-régióban érintett vállalkozók hasznosíthatják.

A program indulásától kezdve, azaz 2005 óta tíz nagyszabású, részben nemzetközi konferenciát szerveztek, ezekből 2007-ben négyet tartottak. 2007-ben a következő főbb területtel foglalkoztak: Az Európai Unió kiterjesztése és Magyarország; az EU külgazdasága, Délkelet-Európa és Magyarország; Koszovó jelene és jövője – a magyar külpolitikai lehetséges stratégiái; Oroszország Balkán-politikája. A program eredményeit két – egy magyar és egy angol nyelvű – kiadványban foglalták össze.

Vízgazdálkodás a Kárpát-medencében

Magyarország természeti adottságainak karbantartása, az adottságok hasznosítása és a keletkező károk mérséklése a mindenkori politikai adminisztráció és az értelmiségi-kutatói társadalom stratégiai feladata. A magyar állam területének egyik első számú természeti adottsága gazdag vízkészlete, ezért kiemelt gondossággal kell kutatni a vízzel együtt élés és a vízhasznosítás lehetőségeit, kialakítani annak korszerű természetgazdálkodási intézményrendszerét. A program azt tűzte ki célul, hogy az érintett tárcák vezető tisztviselőinek, valamint a tudomány és a tárcák szakadminisztrációján kívüli szakemberek bevonásával

1. meglévő számos vízgazdálkodási részprogram *koordinációját* biztosítsa,
2. folyóink vízgyűjtő területének szakmai adminisztrációjával az eddig meglévő *kapcsolatokat rendszerszintre emelje,*
3. előkészítse a Kárpát-medence egészét felölelő kooperációs vízgazdálkodási program kialakítását,
4. vizsgálja a dunai és Duna menti szállítmányozás gazdasági értékelését, logisztikai szempontokat az EU várható külső és belső áruforgalmának figyelembevételével és a
5. vidékpolitikai vetületek és kölcsönhatások kérdését.

Ezen alapelvek szellemében ember és természet új viszonyát tartjuk kiépítendőnek a Kárpát- és a Duna-medencében. A kutatás az előző szakaszok szintézise mellett a hosszú távú kölcsönhatások vizsgálatát tűzte ki célul, ezért négy munkabizottság kezdte meg a munkáját:

1. Ökológiai-hidroökológiai-hidrobiológiai munkacsoport (Dunakutató Állomás bevonásával),
2. Területi vízgazdálkodás – öntözés (a víz, a természet és a társadalom) (az FVM bevonásával)
3. Hajózás, logisztika, gazdasági vonatkozások (a Corvinus Egyetem bevonásával)
4. Multikulturális vonatkozások (az MTA Regionális Kutatások Központjával).

A kutatást ugyancsak az MTA–MEH együttműködésből elnyert támogatásból finanszírozták.

Párbeszéd a vidékért

A Társadalomkutató Központ munkájának központjában a tudományszervezői feladat áll, ennek keretében szervez meg különböző tudományos műhelyek közös programjait. Így 2007-ben folytatták a 2005-ben megkezdett, országos hatósugarú „Párbeszéd a vidékért” c. projektet. A Programtanács elnöke és több tagja vidéki fórumon előadott, számos szakmai egyeztetést tartottak.

Falutipológia

2007-ben befejeződött a *területfejlesztési* stratégiai kutatási programon belül készült vizsgálat, amely a magyar falvak típusba sorolását végezte el, amit elsődlegesen a vidékfejlesztésért felelős szakemberek és az abban érintettek hasznosíthatnak. Ezek az eredmények egyúttal kapcsolódnak az *Átfogó vidékpolitikai elemzések* c. 2006–2007-es MTA–MEH kutatási programhoz. A vizsgálat eredményét tartalmazó kötetet kiadták, amihez elnyerték az Oktatási Minisztérium Alapkezelőségi Igazgatóságának anyagi támogatását.

A falutípusok kijelölése klaszteranalízis segítségével történt: hét „fő” és 14 „altípus” lett megkülönböztetve és jellemezve. A tipizálás eredményeit értékelve megállapítható:

- 1990 után a falvak (társadalmak és gazdaságuk) életében bekövetkezett gyors és markáns változások (deindusztrializáció, a termelészövetkezetek többségének felszámolása, a munkaerő-piaci helyzet gyökeres átalakulása, az önkormányzatiság visszanyerése, a technikai fejlődés stb.) hatásai máig még nem rendeződtek össze, így sokféle, gyakran ellentmondó folyamat jelentkezik egyidejűleg; például egyes falvakban a demográfiai és a társadalmi folyamatoknak „ellenkező az előjele”. Ez az „összerendezettség” esetenként nehezen értelmezhetővé teszi az egyes típusokat.
- Ugyanakkor a faluállomány egészét tekintve bizonyos *homogenizálódás* ment végbe. Pl. a keresőkhöz képest a *kiingázók aránya* minden falutípusban s szinte minden faluban igen magas, 60–70 százalék körül vagy akár afelett alakul. Így ma már ennek a korábban erősen differenciáló tényezőnek mérsékelt a szerepe a típusalkotásban; ma falvaink nagy része lakótelepülés (a községek keresőinek 62 százaléka ingázó). Szinte teljesen *eltűntek a bányász- és ipari községek*, részben mert várossá nyilvánították azokat, részben pedig az ipari üzemek és bányák bezárása nyomán. Ma már tarthatatlan az a képlet, mely szerint a falu = mezőgazdasági szerepkörű település.

- Míg egységesülés is megfigyelhető a faluállományon belül, a helyi társadalmak állapota, szociológiai jellemzőik, az eltérő vagyoni helyzetből is fakadó eltérések, a tradíciók erőssége, a társadalom rétegzettség és még jó néhány, adatszerűen meg sem ismerhető tényező együttes hatására a közösségek rendkívül eltérő „képletekké” állnak össze.
- A számtalan lehetséges jellemvonás számtalan lehetséges kombinációja azt eredményezi, hogy *minden falu megismételhetetlen egyéniség*. Ugyanakkor az egyes falutípusok elterjedésében jelentkeznek bizonyos törvényszerűségek.

Közép-Magyarország régió demográfia atlasza

A 2006-ban megszünt Népesedéstudományi Kutatócsoport négyévi munkájának ez az angol–magyar kétnyelvű kiadvány a végeredménye. A Központi Statisztikai Hivatallal közös vállalkozásban elkészült impozáns vállalkozást a 2007-ben elhunyt Cseh-Szombathy László akadémikus indította el, s a Központ munkatársai fejezték be. A *Közép-Magyarország demográfiai atlasza* a térinformatika módszereit alkalmazó sajátos album, amelyben pillanatképek és hosszú expozíciós idővel készült felvételek láthatók az ezredforduló, illetve a 21. század első éveinek demográfiájáról.

A történelmi városközpontok átalakulásának társadalmi hatásai

2007-ben lezárult, többéves stratégiai kutatási program, amely az UNESCO 2004-ben indított társadalomtudományi programjának hazai elágazása. E kutatás eredményeinek gazdasági hasznosítása szinte azonnali: a városközpontok megújulási lehetőségeinek feltárása a versenyképes városi funkciók megerősödését, a városi társadalom átalakulását is jelentheti. A városközpontok átalakulása komplex folyamat, kutatása interdiszciplináris: más-más szemszögből vizsgál az építész, a városszociológus, a geográfus, a közgazdász, a közigazgatási jogász. A különböző megközelítések nem bizonytalanságot, hanem különböző elméleti koncepciókat jelent.

Magyar örökség. A hagyományőrzési adatbázis alapjainak megteremtése

Az MTA Elnöki keretéből elnyert támogatásnak köszönhetően 2007-ben megkezdtek a hagyományőrzési adatbázis építését. A bibliográfiai, kronológiai, történelmi földrajzi, régészeti, műemléki topográfiai, az ország területére vonatkozó kulturális és politikai és egyéb vetületű elemekből álló adatbázis kiépítés évtizedet felölelő program. A rendszeralkotás lehetséges vezérlő elve a hagyományőrzés és az elnöki támogatás egy ezen elven épülő adatbázis alapozását tette lehetővé. Továbbá – a vállalásnak megfelelően – elkészült a hagyományőrző helyek, események annotációja, valamint a személyi (tudósokat felölelő) lista. Az elkészült anyagokról szakmai vitákat rendeztek (2007-ben 7 alkalommal). Az alapozó szakaszban az MTA TK hálójába tartozó intézetek közül a Kisebbségkutató Intézet, a Néprajzi Kutatóintézet és a Történettudományi Intézet, valamint a Zenetudományi Intézet munkatársai vettek részt.

Stratégiai kutatások

Míg 2005-ben tizenöt, 2006-ban – az anyagi lehetőségek radikális beszűkülése miatt – már csak kilenc, 2007-ben nyolc stratégiai kutatási program futott:

A magyarországi gazdasági átalakulás társadalmi hatásai c. projekthez illeszkedve

1. Munkaerő-gazdálkodás

A modernizáció lehetséges ágazati stratégiai és alternatívái c. projekthez illeszkedve:

2. Épített jövőnk

3. Biomassza gazdaságtani kutatások

A magyarságkép... témakörhöz illeszkedve:

4. A mezőgazdaság privatizációja Erdélyben

5. Balkán (több évre tervezett program)

6. Rendszerváltozás Magyarországon és a nagyvilág
7. Történelmi belvárosok
8. Magyar örökség c. program alapozása

Egyéb kutatások

A Társadalomkutató Központ előbb vázolt, több intézetet érintő kutatási programjai mellett a Központ tudományos besorolású munkatársai is folytatnak egyéni kutatómunkát, amelyek kiegészítik a Központ évi teljesítését. A Központ kutató- és munkacsoportjai 2007-ben: Európa-történelmi Munkacsoport, Tudománytár, Stratégiai Tanulmányok Programirodája (a Népesedéstudományi Kutatócsoport 2006-ra megszűnt, de OTKA-pályázat révén a Központban még két kutató foglalkozik demográfiai problematikával.)

Az Európatörténelmi-kutatásokkal összefüggő rendezvényeink kiegészülnek a magyarországi Európa-történelmi kutatások koordinálásával, a nemzetközi együttműködések kiépítésével, valamint az Európa-történelmi tanulmányok írásával. A munkacsoport koordinálja a Balkán-kutatások programot.

2007-ben a következő – OTKA által támogatott – két népesedéstudományi kutatást folyt: 1.) A termékenység és a társadalmi státus közötti kapcsolat a rendszerváltozás után Magyarországon különös tekintettel a jövedelemre, az iskolai végzettségre, a lakóhelyre és annak fejlettségére. 2.) Hátrányos helyzetű kistérségek népesedési viszonyai, különös tekintettel egyes etnikai különbségek vizsgálatára.

A Tudománytár munkacsoport folytatta az akadémia-történelmi számítógépes és adatbázis kiépítését és aktívan közreműködött a Magyar Tudománytár 7., hagyománnyal foglalkozó kötetének munkálataiban.

Munkatársaik közül egy-egy környezetvédelemmel, a táplálkozás és a fogyasztási szokásokkal összefüggő kérdésekkel, egyháztörténelmi, valamint a vietnámi háború történetével foglalkozik. E témák közül a környezetvédelmi az, ahol a Központ munkatársa a gazdasági szférával épített ki együttműködést, így szakértett többek között a COLOPLAST Hungary Gyártó Kft., a Colgate-Palmolive Magyarország Termelő Kft., a Maspex-Olympos Kft., a Shell Gas Hungary Kereskedelmi Zrt., a Samsung Zrt. részére.

Más jellegű eredmények

A Központ Várgondnokság nevű csoportja végzi a vári akadémiai épületegyüttes üzemeltetését és felújítását – ezzel segítve elő az összes vári intézet tudományos munkáját. (A Várgondnokság tevékenységéről szóló részletes beszámolót lásd a www.mtak.hu honlapon.)

A Központ az akadémiai intézethálózaton belül továbbra is az egyetlen olyan fórum, amelynek egyik alapfeladata, hogy a társadalomtudományok és a természettudományok művelőit – inter- és multidiszciplináris rendezvények, kutatási programok révén – különböző tudományos problémák közös vizsgálatára, elemzésére kérje fel. Konferenciáinkra általában mezőgazdasági és ipari szervezeteket, valamint szakminisztériumi tisztviselőket is meghívunk. A Központ 2007-ben az alábbi főbb rendezvények szervezője volt:

Főbb tudományos rendezvények

2007. február 8. Vitányi Iván: *A magyar kultúra esélyei* c. könyvének bemutatója.

2007. február 15. *Önkormányzati választások és vidékpolitika* c. műhelybeszélgetés. Előadók: Bayer József akadémikus, MTA PTI, Pásztóhy András miniszteri biztos, Stumpf István, az MTA PTI tud. főmunkatársa, Éder Tamás volt közigazgatási államtitkár.

2007. március 13. *Dayton, 10 év után.* Könyvbemutatóval egybekötött műhelybeszélgetés. Közösen az MTA Jogtudományi Intézetével.

2007. április 13. *Függetlenség és autonómia között. Koszovó: európai és magyar perspektívák.* Nemzetközi konferencia az MTA Történettudományi Intézetével, az Európa Intézettel és a Külügyminisztériummal közösen. Előadók: Udvardi Iván, a Külügyminisztérium politikai államtitkára, Gál Kinga európai parlamenti képviselő, Várady Tibor egyetemi tanár, CEU.

2007. június 13–15. *Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után* c. szlovák–magyar egyháztörténeti konferencia. Nyolc szlovák és nyolc magyar történész előadása, kerekasztal-beszélgetés 1) nemzet, identitás, egyházak témáról; 2) a szerzetesrendekről Bartal Károly Tamás jászói premontrei préposttal és Várszegi Asztrik pannonhalmi főapáttal.

2007. június 26.: Berend T. Iván: Közép- és Kelet-Európa történelmi átalakulása: sikerek, kudarcok és kilátások az ezredfordulón c. előadása

2007. június 28. *Oroszország Balkán-politikája* c. nemzetközi konferencia. Közösen az MTA TTI-vel és az Európa Intézettel. Előadók: Konsztantyin Nyikiforov, a Moszkvai Szláv és Balkán Tanulmányok Intézete igazgatója, Székely Árpád nagykövet, Sz. Bíró Zoltán, az MTA TTI tud. főmunkatársa.

2007. szeptember 14. *Az Európai Unió délkeleti kiterjesztése* c. nemzetközi konferencia. Közösen az Európai Intézettel. Előadók: Andrei Pleșu volt román külügyminiszter, Arnold Suppan, a Bécsi Egyetem Kelet-Európa Történeti Intézete igazgatója, Szent-Iványi István országgyűlési képviselő, Bayer József akadémikus, MTA PTI igazgató, Inotai András, az MTA Világgazdasági Kutatóintézet igazgatója.

2007. szeptember 25. *József nádor orosz házassága – művészettörténet és történettudomány.* Habsburg Géza előadása. Közösen az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetével.

2007. november 8. *A Duna mente népének ártéri gazdálkodása.* Könyvbemutatóval (Andrásfalvy Bertalan) egybekötött műhelybeszélgetés. Közösen az Európa Intézettel és az Ekvilibrium Könyvkiadóval.

2007. december 11. *Falu és város.* Könyvbemutatóval egybekötött műhelybeszélgetés.

2007. december 14. *Koszovó: Konfliktus után, konfliktus előtt* c. konferencia. Előadók: Gyarmati István nagykövet, Dunay Pál, a Genfi Biztonságpolitikai Központ oktatója, Juhász József, az MTA TTI tud. főmunkatársa, Szilágyi Imre, a Magyar Külügyi Intézet tud. főmunkatársa.

Társasági rendezvények

2007. november 28. és 2008. január 31. között *Újjáéledő mongol buddhizmus – válogatás a magyar–mongol népi műveltség- és nyelvjáráskutató expedíció anyagából* címmel a Jakobinus Teremben kiállították Szilágyi Zsolt, az MTA Néprajzi Kutatóintézete munkatársának a munkája során készített fotóit.

2007. december 18. *Karácsonyi koncert* az Akadémiai vonósok előadásában.

Egyéb rendezvények

A Központ feladatai közé tartozik, hogy segítse más intézetek tudományos rendezvényeit, illetve hogy – elsősorban a Várgondnokság kötelező bevételi előirányzata teljesítéseként – szolgáltatást nyújtson egyéb, a termeket (Jakobinus, Kongresszusi) igénylők részére. 2007-ben a *Jakobinus Teremben 76, a Kongresszusi Teremben 45 rendezvény volt*, összesen tehát 120, ami azt jelenti, hogy a Központra minden második munkanap jutott egy-egy rendezvény, amikor munkatársai a teremrendezéstől kezdve a rendezvény időtartama alatti ügyeleten át segítették a programok zavartalan technikai lebonyolítását (s a megvalósult rendezvényeken kívül legalább ugyanennyi alkalommal kellett a termék iránt csupán érdeklődőkkel foglalkozni). (Részletes kimutatás mellékelve.) A 120 rendezvényből 73 volt tudományos (ebből 10 a Központ finanszírozásában, 63 nem a Központ finanszírozásában, de a Központ rendezvényszervezői közreműködésében megvalósított), 11 kulturális jellegű.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok

A Társadalomkutató Központ tartósnak bizonyult szakmai kapcsolatokat épített ki több akadémiai intézettel, a hálójába tartozókon kívül kivált az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetével, a Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetével, az MTA Regionális Kutatások Központjával.

A központ tudományos besorolású munkatársai közül 8 oktat hazai felsőoktatási intézményben, közülük négyen oktatnak a doktori képzésben.

Munkatársai közül többen rangos rendezvények előadói voltak. Kiemelkedő *Glatz Ferenc*, a Központ Tudományos Tanácsa elnökének szereplése számos nemzetközi és hazai fórumon. További főbb előadások: *Bóday Ádám*: A megújuló energiaforrások alkalmazásának mozgatórugói, alternatívák gazdaságossági elemzése (A vidékgazdaságért c. konferencia, 2007. március 23. Nagykörű); Depóniagáz hasznosítás, hulladékhasznosítás önkormányzati szinten, ill. a Diesel motorok átalakítása tiszta és használt növényolaj üzemanyaggal történő üzemeltetésre (HUNGEXPO Budapest Faier Center; International Trade Fair and Congress for Renewable Energy and Energy Efficient Construction and Renovation, 2007. április 20. Bp.); *Józan Péter*: A Market economy, revival in epidemiological development and some features in area mortality differentials: the case of Hungary (2007. szeptember 17., Róma, European Association of Population Studies); A rendszerváltás utáni epidemiológiai fordulat néhány meghatározó jelensége. (2007. november 14., MTA Demográfiai Bizottsága); *Balogh Margit*: „Isten szabad ege alatt” – az egyházak Magyarországon 1945 és 1948 között (Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után/Konfesie, cirkevna politika, identita po roku 1945 na Slovensku a v Maďarsku, 2007. június 13.)

Felvették a kapcsolatot a Bécsben működő Institut für den Donauraummal, ahol kiemelten foglalkoznak a balkáni térséggel, egyes országainak EU-s csatlakozási lehetőségeivel, gazdaságával, kultúrájával. A budapesti tárgyalás eredményeként 2008-ban közös konferenciát szerveznek.

A Központ – az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének kérésére – közreműködött a nemzetközi művészettörténeti kollokvium, a C.I.H.A. (Comité International d’Histoire de l’Art) 2007. november 21–25. közötti rendezvénysorozatának szervezésében, a Kongresszusi Teremben megrendezett program lebonyolításában.

A Magyar–Szlovák Történész Vegyesbizottság munkájában a Központ igazgatója mint a bizottság titkára vett részt, ugyanekkor a Központ közreműködött a nemzeti identitásról rendezett kassai konferencia szervezésében, együtt az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézetével. Az együttműködés folytatásaként 2007. június 13–15. között került sor egy szlovák–magyar egyháztörténelmi konferenciára, amelyre ún. Interreges pályázati forrást sikerült elnyerni.

Az MTA Etnika-nemzeti Kisebbségkutató Intézet kezdeményezésére, az MTA Titkársága Kutatóintézeti Főosztályának támogatásával és az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetének segítségével 2007 őszén megszervezték a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézetei által kiadott műveknek a Cseh Nemzeti Könyvtárba történő kiszállítását és 2007. október 18-án az átadását. (Az átadott közel ezer könyv tételes listáját lásd a Központ honlapján: www.mtatk.hu.)

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

- Az MTA és a Miniszterelnöki Hivatal együttműködésében futó kutatási programok közül hármát gondolnak: 1.) A Balkán mint stratégiai térség Magyarország számára; 2.) Humánétológia: az emberi viselkedés és az evolúciós megszaladási jelenségek; 3.) Vízgazdálkodás a Kárpát-medencében.
- Az MTA elnöki keretből támogatott kutatási projektek közül támogatást nyertek a *Diszciplínák határain innen és túl. Fiatal kutatók fóruma 2. c. kötet* kiadására. A feladatot határidőre teljesítették. A kötetben az Akadémiai mind a 17 társadalomtudományi intézete képviselteti magát egy vagy két fiatal kutatóval.
- A termékenység és a társadalmi státusz közötti kapcsolat a rendszerváltozás után Magyarországon különös tekintettel a jövedelemre, az iskolai végzettségre, a lakóhelyre és annak fejlettségére. OTKA-pályázat.
- Két munka kiadására eredményesen pályáztak a Nemzeti Kulturális Alapnál.
- Egy munkatársuk (Husz Ildikó) az Eötvös-ösztöndíjat, másik munkatársuk (Orosz László) a Nemzeti Kulturális Alap féléves alkotói támogatását nyerte el.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

A Társadalomkutató Központ nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az akadémiai és felsőoktatási szférában született kutatási eredmények közkinccsé váljanak. Így saját szerkesztésben és nyomdai előkészítésben évente több könyvet jelent meg. A kiadás fedezetének előteremtésére a Nemzeti Kulturális Alapprogramnál, illetve az MTA Elnöki keretéből sikerrel pályázott. Utóbbi a *Diszciplínák határain innen és túl* című, a 2006-ban rendezett fiatal kutatói fórum előadásainak publikálását segítette elő.

A Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián c. sorozat keretében 2007-ban három kötet jelent meg.

A Központ gondozza az *Ezredforduló* című folyóiratot, 2007-ben két szám jelent meg.

A Központ 2007-ben is folytatta az összes akadémiai társadalomtudományi intézet kiadványainak terjesztését a bookline.hu és a szakkonyv.hu elektronikus könyvruházakban.

VI. Az MTA Társadalomkutató Központ Várgondnokság 2007. évi munkájáról

VI.1. Üzemeltetési és felújítási feladatok

Az MTA Társadalomkutató Központ – Várgondnokság 2007. évi feladatai két csoportra oszthatók.

1. Üzemeltetési, karbantartási és az épületegyüttesben működő intézetek, az azokban dolgozó munkatársak munkakörülményeit biztosító feladatok;
2. Olyan beruházási, felújítási feladatok elvégzése, amelyek a Társadalomkutató Központ által üzemeltetett vári épületegyüttesben a felújítási keretből elsősorban az épületegyüttes állagának megóvását tették-teszik lehetővé.

A feladatok két csoportjában elvégzett munkákban az üzemeltetés biztonságára, a több évre szóló és a lehető legtakarékosabb megoldásokra törekedett a Várgondnokság.

Üzemeltetési, karbantartási és az intézetek működését szolgáló munkálatok

Liftek

- Elkészült az a kis teherlift (hidraulikus plató), amely megkönnyíti az Országház u. 30–32. sz. épület alatti pincébe való bejutást.
A teherlift építését indokolta, hogy
  - a pincei műhelyekbe történő eszköz- és anyagszállítás ezen keresztül oldható meg;
  - nem terhelődik a túlnyomóan személyszállításra használt Országház u. 30. sz. alatti lift (szállítások, hulladék stb.);
  - a (hó)eltakarításra használt kistraktor fedett helyen történő tárolása megoldódik;
  - a földszintig (a Világ gazdasági Intézet szintjéig) közlekedő, Országház u. 32. sz. alatti lépcsőházi teherlift és a pince közötti szállítás munkaerő igénye csökken.
- Az Országház u. 30. sz. alatti személylift világítása.
  - a 150 Watt/óra fogyasztás a beszerelt LED-es világítással 5 Watt/óraóra csökkent;
  - a fülkében 500 lux helyett 80–100 lux a LED-es világítás (többen észrevételezték a fényerő-csökkenést, ám a munkavédelmi-balesetvédelmi előírások szerint ez a fényerő is megfelelő a liftbeli személyszállításhoz).
- 2007-ben aktuálissá vált az Uri u. 49. sz. alatti, a Régészeti Intézet használatában lévő teher- és személyszállító lift elektronikájának átépítése. A Társadalomkutató Központ gondnoksága a kivitelezővel szerződést kötött, és a lift elektronikájának teljes átépítését a kivitelező 2008. I. negyedévében elvégzi.

Tűzvédelem

- 2007-ben tűzoltósági szakhatósági ellenőrzésre került sor a teljes épületegyüttesben.
  - A szakhatósági ellenőrzés mind a Társadalomkutató Központ, mind az intézetek tűzvédelmi szabályzatait ellenőrizte. Az ellenőrzés felhívta a

figyelmet arra, hogy a szabályzatokat a jogszabályi változásokra tekintettel folyamatosan aktualizálni kell.

- Az ellenőrzés a vári épületegyüttesben működő intézetek mindegyikénél megállapított kisebb-nagyobb hiányosságot, amelyek megszüntetését az ellenőrzési jegyzőkönyvek előírták. A Társadalomkutató Központ tűzvédelmi előadójának és az intézetek tűzvédelmi felelőseinek és megbízottjainak együttműködésével a megállapított hiányosságok jelentős részét az intézetek megszüntették.
- Az ellenőrzések egyik kifogása volt, hogy egyes intézetek területén a menekülési útvonalaknak használt folyosókon (többnyire könyveket, folyóiratokat tartalmazó) szekrények állnak. A megkifogásolt területekre az egyes intézetek ideiglenes tárolási engedélyt kértek és kaptak.
- Az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Úri u. 49. sz. alatti földszinti folyosóján tűzjelző berendezéseket kellett elhelyezni. A tervek alapján 2008. február 7-ig a berendezések felszerelése – a vezetékek ideiglenes, külső csatornában való elhelyezésével – megtörtént. A folyosó és a munkaszobák teljes felújításakor az ideiglenes, falon kívüli csatorna helyett falba süllyesztett vezeték kerül.
- A tűzoltóság az ellenőrzések során felhívta a figyelmet arra, hogy tűzvédelmi szempontból **egységes egészként kell kezelni a teljes épületegyüttest**. Erre tekintettel a Társadalomkutató Központ tűzvédelmi szabályzatának hatálya az épületegyüttes egészére ki kell, hogy terjedjen. Az egyes intézetek sajátosságait figyelembe vevő intézeti tűzvédelmi szabályzatok és a Társadalomkutató Központ szabályzatának összhangban kell lennie.
A Társadalomkutató Központ tűzvédelmi előadója feladatul kapta, hogy az intézetek tűzvédelmi felelőseivel és megbízottaival a tűzoltóság elvárásának megfelelően folyamatosan tartsa a kapcsolatot, nyújtson segítséget az intézetek tűzvédelmi szabályzatainak a mindenkori jogszabályokat követő aktualizálásához, az intézetek tűzvédelmi megbízottjaival közösen vegyen részt a tűzoltókészülékek, a tűzcsapok, a tűzivíz-hálózat évi ellenőrzésein (ez évente három alkalom), és az évenkénti kötelezően előírt ismételő tűzvédelmi oktatások lebonyolítását is végezze el az intézetekkel egyeztetve.
A Társadalomkutató Központ a feladatok ellátása során az intézetek részéről messzemenő együttműködési készséget tapasztalt, és ezt reméli a jövőben is.

Egyéb feladatok

- Csatornacsera az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet Úri u. 49. sz. földszinti folyosója alatt.
A Régészeti Intézet 2007. I. negyedében leletraktára beázását jelezte. A beázás megszüntetését a gondokság a költségtakarékosság érdekében kamerázással tervezte megszüntetni, és sikerült is a csatornatörés helyét lokalizálni. A kivitelezést követően ismételt beázást jeleztek a folyosón a Jogtudományi Intézet könyvtári bejárata előtt, ezt is elhárították, de egy újabb beázás jelentkezett az emeletekről levezető ejtőcsatornánál. Jelentős mennyiségű intim anyag okozott dugulást, amely további bontást és csatornacserét jelentett. Összességében a területen dolgozók számára háromszori felvonulás, a kivitelezéssel járó bontás, zaj, a folyosói közlekedés korlátozása okozott sajnálatos kényelmetlenséget.

Végül is a Jogtudományi Intézet könyvtárának hátsó helyiségéből kiindulva a kapu alatti elvezető csatornáig új csatorna került a folyosó alá. Az eset a Társadalomkutató Központ gondnoksága számára tanulsággal szolgál. A még fel nem újított intézeti területeken jelentkező hibák megszüntetése előtt – ha szükséges, előzetes feltárásokkal megalapozott – megfontoltabb előkészítést fog végezni a gondnokság.

- A gondnokság elvégeztette az MTA Politikai Tudományok Intézete és a Telefonmúzeum alatti altemplom vegyszeres kezelésű gombátlanítását, a szellőztetést kiépítette, és a műemlékvédelmi hatóság által előírt födém megerősítést elvégeztette. Az altemplomi terület használatba vételéhez hasznosítási lehetőségeket is tartalmazó engedélyezési terv készül.
- Az igényelt pályázati összeg nagysága miatt eredménytelen pályázat ellenére a tönkrement Országház u. 32. sz. kapu – feladatátcsoportosítási kérelem engedélyezését követő – felújítása elkészült.
A kivitelezés a feladat I. szakaszát valósította meg, a 2009–10-ben tervezett 2. szakaszban (már elkészített terv alapján) a kapualjban is feltárt, az Országház u. 30. sz. alatti kapualj díszítőfestésével megegyező restaurálást, a környezethez igazodó világítótestek elkészíttetését, az udvarra vezető belső kapu felújítását, és a kapualj lábuzatának, járófelületének felújítását valósítja meg.
Az utcai kapu felújításával javult az épületegyüttes biztonsága. Kaputelefon, kamera, távirányítás épült ki, javultak a munka- és üzemeltetési feltételek.
A korszerű, távirányítású elektronika kiépítésével a mozgáskorlátozottak számára az épületegyüttesbe való bejutás egyik lehetőségének első üteme megvalósult.
- Az Országház u. 32. sz. alatti udvaron – a teherlift akna lesüllyesztésekor kitermelt mészke felhasználásával – a vízhiány miatt veszélyeztetett fa megmentése érdekében a fa életéhez szükséges földpótlás került (betonfeltörés, mélyítés), és kőszegély készült.
A meglévő mészke felhasználásával az Úri u. 49. sz. kertben és a 32-es udvar kerítésénél (a kerítés felújítása után) sziklakert kialakítása lehetséges.
- 2007-ben elkészült (2008 I. negyedévében aláírásra is kerülhet) az MTA tulajdonában lévő, de korábban az Úri u. 47. sz. alatti lakóház lakói által használt, Szerecsen-udvari pince végleges használatbavételére az I. kerületi önkormányzattal való megállapodás. E pincei terület hasznosítására, a bejáráshoz és szellőzéshez 2008-ban engedélyezési és kiviteli terv készül.
A lakóház udvaráról a pincébe vezető lépcső egy része 2007-ben beomlott. A statikai megerősítés és a lépcsőbejárat helyreállítása megtörtént.
- A Társadalomkutató Központ bevételeinek terhére került sor a Kongresszusi Teremben 2007. III. negyedévében az intarziás parketta csiszolása, 2007. IV. negyedévében pedig alapfűtés kiegészítés készült. Az alapfűtés kiegészítés a fűtés szabályozhatóságát javítja, segíti az üzemeltetési feladatok elvégzését, és kisebb előrelépés abban, hogy a termet bérlő rendezvények résztvevőinek komfortérzete javuljon. Az alapfűtés kiegészítéssel csökken az energiafelhasználás (korábban a terem mennyezeti korszerűtlen és energiafaló világításának rendezvények előtti üzembe helyezésével lehetett csak a téli, belső, alacsony hőmérsékletet részben emelni).

- Az üzemeltetési költségek csökkentése érdekében 2007-ben a gondnokság előkészítette az udvari növényzet ápolásához a Csatornázási Művekkel a 2008. évre szóló locsolási kedvezménykérelmet. (Medence a 49-es udvaron, csobogó a 30-as udvaron.)
- A Társadalomkutató Központ gondnoksága – tekintettel arra, hogy egyre több fiatal kolléga jár be kerékpárral – az Országház u. 30-as udvaron kerékpártárolót helyezett el.
- A telefonközpontba a 2002-ben telepített mobil interface egységekből kettő tönkrement. További probléma, hogy a telefonközpontban üzemelő UPS működésében időnként hiba jelentkezik. A telefonközpont és a beszélgetéseket számláló ún. Compargo rendszer működésében pedig nő az aszinkronitás. A gondnokság a 2007. IV. negyedévére a telefonközpont informatikai hátterében jelentkező problémák megoldását 2008. I. negyedévében az üzemeltető cégek felülvizsgálatai alapján oldja meg. A költségeket a használó intézetekre egyenlően megosztva célszerű terhelni.
- Az MTA Régészeti Intézetének könyvtárában tönkrement a világítás. A teljes világítási rendszer felújításra került. A munkák fedezetére a Társadalomkutató Központ és a Régészeti Intézet kérésére az MTA biztosított soron kívüli fedezetet.
- A Társadalomkutató Központ és az intézetek között a tűzvédelmi rendszerekben tapasztalt konstruktív együttműködés nem mondható el a leselejtezett eszközök, anyagok tárolásával, elszállítatásával kapcsolatban.
Az Országház u. 32. sz. alatti lépcsőházba az ismételt kérések ellenére több intézet rendszeresen lerakja papír, bútor, számítástechnikai stb. selejtjét, esetenként pedig a 32-es udvaron jelennek meg intézeti selejtanyagok.
A Társadalomkutató Központ gondnoksága javasolja: vállalja a selejt elszállítatását, ehhez azonban az szükséges, hogy az intézetek vállalják az elszállítatás költségeit.

VI.2. A 2007. évi felújítási feladatok és megvalósulásuk

Az MTA Társadalomkutató Központ által üzemeltetett épületegyüttes felújításának feladatait már 2006-ban, majd 2007-ben és 2008-ra is úgy hagyta jóvá az MTA vezetése (a főtitkár, a Pénzügyi főosztály vezetője és a beruházási osztály vezetője és munkatársai helyszíni bejárásai alapján), hogy az épületek állagmegóvását biztosító felújítási feladatok megvalósítását engedélyezte, és ezen feladatokra engedélyezett a jelzett évekre 70–80 mFt között bruttó felújítási keretet. Az engedélyezett keretek tetőfelújításra, falszigetelésre, hőközponti felújításra, a pinceműhelyeket is kiszolgáló elektromos elosztórendszer felújítására, alapvezetékek (hideg- és melegvíz, fűtésvezetékek) cseréjére, és előre nem tervezhető (vis maior) hibák felszámolására fordíthatók.

- Az épületegyüttes tetőzetének felújítására 2005-ben a KÖH által engedélyezett, az épületegyüttes minden épületének tetőzetére vonatkozó, az állapotra tekintettel lévő, a felújítás sorrendjét meghatározó szakvélemény és felújítási terv készült. Erre tekintettel **2007-ben** az Országház u. 30–32. sz. épület tetőzete felújításának és a tetőtéri ablakok cseréjének (tetősíkba helyezés) **I. üteme** valósult meg.

A Társadalomkutató Központ közbeszerzési pályázatot írt ki a tetőzet felújítására és a tetőtéri ablakok cseréjére a KÖH által jóváhagyott engedélyezési és kiviteli tervek alapján.

A felújítás I. üteme a befejezési határidő csúszása miatti kötbérezéssel 2007. augusztus-október között valósult meg.

Az Országház u. 32. sz. alatti lift fölötti tetőzettől az Országház utcai lécezés, a faanyag tűz- és gombavédelmi kezelése, a padlás betonfödémén a hőtartó szigetelés elhelyezése és a cserepezés, csatornafelújítás valósult meg. A leválogatott, újra felhasználható régi cserepek a tetőfelújítás II. ütemében kerülnek az Országház utcai tetőn elhelyezésre.

A szigetelés és a síkba helyezett tetőtéri ablakok már hoztak eredményt:

- a felújított területeken, munkaszobákban több fokkal javult a belső hőmérséklet. A hőszigeteléssel a fűtésintenzitást csökkenteni lehetett;
  - a síkba helyezett ablakokkal jelentősen javult a tetőtéri munkaszobák nappali megvilágítása, így csökken az elektromos energia felhasználás;
  - megszűnt a már új ablakokkal beépített helyiségek beázása;
  - a sűrűbb cserepezéssel és a kúpcserepek rögzítésével a nagy viharok romboló hatása jelentősen csökkent;
  - a nagyobb átmérőjű csapadékvíz ejtőcsatornák elhelyezésével a nagymennyiségű esővíz könnyebben elfolyik;
  - a tetőtérben évtizedek alatt felhalmozódott sít, hulladék elszállításával tiszta, áttekinthető tűzbiztosabb padlástér készült;
  - a korábbi, nehezen kezelhető, a síkból kiemelkedő ablakok helyett biztonságosan vezérelhető, kezelhető és takarítható ablakok épültek be.
- Az Országház u. 30. sz. kert burkolásának I. üteme 2007-ben elkészült. A burkolat felragasztásával az udvar „járhatósága” javult.
  - 2007 helyett 2008. I. félévére halasztódott az Országház u. 30. sz. alatti, a pincei műhelyeket és egyéb épületrészeket kiszolgáló erősáramú elektromos elosztó és az Országház u. 28. sz. alatti hőközpont felújítása.
A két felújítási feladat kivitelezésével az épületegyüttes elektromos főelosztóinak és hőközpontjainak öt évvel ezelőtt megkezdett felújítása, korszerűsítése fejeződik be.
Hogyan függ össze, és miért halasztódott a két feladat kivitelezése 2008. I. félévére?
A 2006. évben kormányhatározat alapján 31 mFt kormányzati támogatást kapott az MTA Társadalomkutató Központ, amelyet az MTA Kongresszusi Terem felújításának feladataira lehetett felhasználni.
A Társadalomkutató Központ költségvetésének bevételi előirányzata teljesítéséhez a terembérleti bevételek adják a legjelentősebb hozzájárulást. A saját bevétel növeléséhez a Kongresszusi Terem elavult infrastruktúrájának és a terem szolgáltatásainak javítása szükséges.
A kormányzati támogatás felhasználását két feladatra összeponosította a Társadalomkutató Központ.
1. A Kongresszusi Terem világításának (falikarok terembeli cseréje, azok üzembiztonságára és az érintésvédelmi szabványoknak történő megfelelésre tekintettel. Ez 2007. I. félévére elkészült.
  2. Az Országház u. 28. sz. épület felújításához engedélyezési és kiviteli terv elkészíttetése. Erre azért volt és van szükség, mert bármilyen hazai vagy

nemzetközi pályázat benyújtásához (mivel az MTA felújítási kerete igen szűkös) a műemlékvédelmi és más hatóságok által jóváhagyott terv megléte nélkülözhetetlen.

A KÖH-hel együttműködve a terv elkészíttetése közbeszerzéssel valósult meg. A végleges tervet a tervező iroda (KÖZTI) 2007 májusára szállította le.

Mind a pincei elektromos elosztó, mind a hőközpont felújításának tervezése során figyelembe kellett vennie a tervezőknek a KÖZTI-féle jóváhagyott tervet.

A tervek elkészítőinek ugyanakkor olyan tervet kellett mind a két feladatra elkészíteni, amely az üzemeltetési létszámra is tekintettel (a teljes épületegyüttes biztonságos erős- és gyengeáramú üzemeltetésére, a biztonságos fűtésre **három** szakembere van a Társadalomkutató Központnak: 1-1 villanyszerelő, rendszergazda, fűtészszerelő) a különféle rendszerek működésének **távfelügyeletét** teszi lehetővé. A Kongresszusi Terem és egyéb épületrészek berendezéseinek rendezvények alatti és munkaidőn túli, a jelentkező hibák, működési zavarok megszüntetése érdekében egy távfelügyeleti rendszer alapjainak (ez a rendszer a további felújításokra rendelkezésre álló pénzügyi forrásokra tekintettel modulárisan építhető tovább) megteremtése gazdaságossági és üzemeltetési szempontból vált szükségessé. (Maga a többfunkciós távfelügyeleti rendszer számítástechnikai háttérre és szoftver(ek)re épül.)

A fenti feltételeket teljesítő tervek 2007 novemberére készültek el, így a kivitelezői árajánlatok után a szerződéskötés és a kivitelezés 2008. I. félévében valósulhat meg.

- 2007-re a Társadalomkutató Központ tervezte az MTA Történettudományi Intézete Magdolna torony felé néző épületrészeiben a földszinti könyvraktár belső, és a lábazat külső, talajnedvesség elleni felújítását, amelyhez az MTA Politikai Tudományok Intézete épületénél – a korábbi eredményes falszigetelést követően – a külső kőlabazat visszaépítése társul.

A tűzoltóság a 2007. évi helyszíni szemle után két változtatást is előírt.

- a Történettudományi Intézet földszinti raktárából ajtót kell nyitni az Országház u. 32. sz. udvarra;
- a Történettudományi Intézet I. emeleti könyvtára és a földszinti könyvraktár közötti fém csigalépcső helyett biztonságos lépcsőt kell a két szint között kiépíteni.

A tervek elkészítésére öt tervező cégtől kértünk árajánlatot. Végül három elbírálható árajánlatot kapott a Társadalomkutató Központ 2008 januárjára. Ezekről döntés a közeljövőben lesz, és a terv megrendelése és elkészülte után 2009-re tervezhető a kivitelezés.

- Az ún. alapvezetékek cseréjére engedélyezett keretet a tönkrement hideg- és melegvizes strangok, tönkrement fűtésvezetékek és csatornák cseréjére a 2007. évre Társadalomkutató Központ teljes egészében felhasználta.

VII. Az MTA Társadalomkutató Központ kiadásában megjelent kötetek

- Beluszky Pál–Sikos T. Tamás: Változó falvaink. (Magyarország falutípusai az ezredfordulón.) MTA Társadalomkutató Központ, Bp., 2007. 459 p. (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián)
- A Balkán és Magyarország. Váltás a külpolitikai gondolkodásban? MTA Társadalomkutató Központ – Európa Intézet Budapest, Bp., 2007. 430 p. (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián)
- A történelmi városközpontok átalakulásának társadalmi hatásai. Szerk.: Enyedi György, MTA Társadalomkutató Központ, Bp., 2007. 320 p. (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok)
- The European Union, the Balkan Region and Hungary. Begegnungen, Band 27. Ed. Ferenc Glatz. Europa Institut Budapest, Social Research Center of HAS, Budapest, 2007. 216 p.
- Közép-Magyarország régió demográfiai atlasza. Demographic Atlas of the Central Hungary Region. Szerk.: Józán Péter. MTA Társadalomkutató Központ, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2007. 337 p. + CD melléklet.
- Diszciplínák határain innen és túl. Fiatal kutatók fóruma 2. Szerk.: Balogh Margit. MTA Társadalomkutató Központ, Bp., 2007. 537 p.

A munkatársak publikációiból

- Antal Andrea: Magyar tőkekihelyezés a délkelet-európai országokban (2000–2006). In: Diszciplínák határain innen és túl. Fiatal kutatók fóruma 2. Szerk.: Balogh Margit. MTA Társadalomkutató Központ, Bp., 2007. 397–409.
- Balogh Margit: A keresztényszociális mozgalmak az 1930-as években és a kereszténydemokrácia. In: Az élő hagyomány. Barankovics István és a magyarországi kereszténydemokrácia öröksége. Barankovics István Alapítvány–Gondolat, Bp., 2007. 87–125.
- Harkai Attila: A mesterséges fény környezetgazdasági elemzése. Diszciplínák határain innen és túl. Fiatal kutatók fóruma 2. Szerk.: Balogh Margit. MTA Társadalomkutató Központ, Bp., 2007. 411–424.
- Pótó János: A Tisza-szobor építése és lerombolása. Darabokban, szanaszét. *História*, 29 (2007) 4. sz. 28–29.